

Міжнародний та європейський досвід уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель

Альциванович О. В., Цимбаленко Я. Ю., Київський Політехнічний Інститут Імені Ігоря Сікорського

Досліджено міжнародний та європейський досвід уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель. Аналіз функціонування системи державних закупівель у різних країнах дозволив зробити висновок, що уповноважені органи влади використовують різноманітні механізми забезпечення ефективності її організації. Це стосується, зокрема, вимог щодо проведення конкурсних торгів, розкриття інформації їх учасниками, встановлення відповідальності посадових осіб за додержання установлених законом процедур і правил тощо.

Поряд з нормативними документами, що регламентують безпосередній порядок проведення закупівель у зарубіжних країнах, важливу роль відіграють декларації та стандарти, що стосуються безпосередньої регламентації процедур та принципів ФК державних фінансів.

Визначено основні підходи, що застосовуються у міжнародній практиці з метою уникнення корупційних ризиків під час здійснення державних, а саме: психологічні методи, технічні методи, регламентація процесів, репресивні засоби.

Зроблено висновок, що, обмежуючись окремими галузями впливу або методами, зазначеними вище, можна отримати лише короточасний ефект, однак через деякий проміжок часу структура і механізм вивільнення незаконного доходу зміняться, перемістившись в галузі, що не покриті інструментами контролю та протидії. В результаті сумарні корупційні втрати повернуться до попередніх розмірів або навіть перевищать їх. Отже, отримати відчутні результати показників зниження корупції можливо лише шляхом застосування комплексного підходу, тобто збалансованого використання усіх методів протидії на всіх етапах процесу державних закупівель.

Ключові слова: публічні закупівлі; державні закупівлі; корупційні ризики; система електронних закупівель «ProZorro»; Конвенція ООН проти корупції; Типовий закон ЮНСІТРАЛ; Угода СОТ про державні закупівлі; принципи функціонування систем державних закупівель

International and European experience of avoiding corruption risks during public procurement

Altsyvanovych O. V., Tsymbalenko Y. Y., Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute

The international and European experience of avoiding corruption risks in public procurement has been investigated. An analysis of the functioning of the public procurement system in various countries led to the conclusion that the authorized authorities use various mechanisms to ensure the effectiveness of its organization. This applies, in particular, to the requirements for competitive bidding, disclosure of information by their participants, establishing the responsibility of officials for compliance with the procedures and rules established by law, etc.

Along with the regulatory documents governing the procurement procedure in foreign countries directly, the important role is played by declarations and standards relating to the direct regulation of the procedures and principles of public finance FC.

The main approaches used in international practice to avoid corruption risks in the implementation of public procurement are identified, namely: psychological methods, technical methods, regulation of processes, repressive means.

It was concluded that, limited to individual branches of influence or the methods indicated above, only a short-term effect can be obtained, because after a certain period of time, the structure and mechanism for releasing illegal income will change, moving into industries not covered by instruments of control and opposition. As a result, the total corruption losses will return to their previous size or even exceed them. Consequently, it is possible to get tangible results of indicators of reducing corruption only by applying an integrated approach, that is, a balanced use of all methods of counteraction at each stage of the public procurement process.

Keywords: public procurement, government procurement; corruption risks; ProZorro e-procurement system; UN Convention against Corruption; UNCITRAL Model Law; WTO Agreement on Public Procurement; principles of public procurement systems

Міжнародний і європейський досвід уникнення корупційних ризиків при здійсненні публічних закупок

Альциванович Е. В., Цимбаленко Я. Ю., Київський Політехнічний Інститут Імени Ігоря Сикорського

Досліджено міжнародний і європейський досвід уникнення корупційних ризиків при здійсненні публічних закупок. Аналіз функціонування системи державних закупок в різних країнах дозволило зробити висновок, що уповноважені органи влади використовують різні механізми забезпечення ефективності її організації. Це стосується, зокрема, вимог до проведення конкурсних торгів, розкриття інформації їх учасниками, встановлення відповідальності посадових осіб за дотримання встановлених законом процедур і правил і т. п.

Наряду з нормативними документами, регламентуючими безпосередньо порядок проведення закупок в зарубіжних країнах, важливу роль грають декларації і стандарти, що стосуються безпосередньої регламентації процедур і принципів ФК державних фінансів.

Визначено основні підходи, що застосовуються в міжнародній практиці для уникнення корупційних ризиків при здійсненні державних закупок, а саме: психологічні методи, технічні методи, регламентація процесів, репресивні засоби.

Зроблено висновок, що, обмежуючись окремими галузями впливу або методами, вказаними вище, можна отримати лише тимчасовий ефект, оскільки через деякий проміжок часу структура і механізм звільнення незаконного доходу змінюються, змістившись в галузі, не покриті інструментами контролю і протидії. В результаті сукупні корупційні втрати повернуться до колишніх розмірів або навіть перевищать їх. Отже, отримати позитивні результати показників зниження корупції можливо тільки шляхом застосування комплексного підходу, тобто збалансованого використання всіх методів протидії на кожному з етапів процесу державних закупок.

Ключові слова: публічні закупки; державні закупки; корупційні ризики; система електронних закупок «ProZorro»; Конвенція ООН проти корупції; Типовий закон ЮНСИТРАЛ; Угода ВТО про державні закупки; принципи функціонування систем державних закупок

Постановка проблеми.

Сфера публічних закупівель є однією з найбільш корупційних. Проведення закупівель завжди гостро обговорювалося широким загалом, і в останній час увага до проблем публічних закупівель тільки зростає. Не в останню чергу така ситуація пов'язана з конкретними недоліками, що ставлять під сумнів прозорість і відсутність корупційного складника в процесі закупівель.

Законом України «Про публічні закупівлі» 2015 р. [1] створено правові умови для забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, для створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, для запобігання проявам корупції у цій сфері, для розвитку доброчесної конкуренції. Однак, враховуючи динамічні зміни закупівельного законодавства, ця сфера потребує подальшого вивчення. Ефективним засобом розв'язання проблем уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель, на нашу думку, може

стати запровадження успішного та апробованого світового досвіду організації державних закупівель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по темі.

Боротьбі з корупцією взагалі і в системі закупівель зокрема присвячена велика кількість досліджень. Вагомий внесок у наукову розробку цієї проблеми зробили С. Б. Дашков, О. О. Костусев, В. В. Морозов, В. В. Смирчинський, Н. Б. Ткаченко, О. П. Шатковський та багато інших учених. Теоретичні аспекти організації публічних та приватних закупівель, оцінки їх ефективності досліджували О. С. Мельников, Д. Є. Мартинович та інші науковці. Дослідження надійності системи публічних закупівель проводили М. П. Галушак, О. Я. Галушак, М. С. Письменна. Одним з аспектів проблематики здійснення закупівель в Україні приділяли увагу такі науковці, як І. Влялько, О. Овсянюк-Бердадіна, М. Остап'юк, В. Пашков, Я. Петруненко, О. Подцерковний, І. Смотрицька, О. Юді-

цький та ін. Основні причини корупційних явищ у сфері публічних закупівель розглянули А. Г. Гаврилова, Л. Ю. Гальчинський, А. А. Дудар, О. С. Мельников, Г. С. Севостьянова. Даними авторами були запропоновані певні заходи щодо подолання корупційних ризиків у сфері публічних закупівель. Проте потребує подальшого суттєвого опрацювання ціла низка теоретичних і прикладних аспектів, перш за все питання вдосконалення процедур публічних закупівель з метою уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель в Україні. Крім того, в умовах євроінтеграційних процесів важливим для України вважається досвід зарубіжних країн у подоланні корупційних проявів під час здійснення державних / публічних закупівель.

Постановка завдання.

Метою даної статті є аналіз зарубіжного досвіду уникнення корупційних ризиків під час здійснення державних / публічних закупівель щодо посилення механізмів подолання таких ризиків в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Розвиток системи державних закупівель в Україні розпочався на початку 1990-х років. Перший вітчизняний закон «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» було прийнято 22 лютого 2000 року. Закон ґрунтувався на Типовому законі ЮНСІТРАЛ та відображав його принципи і підходи. Він став важливим кроком у напрямку формування відкритої та прозорої системи державних закупівель. Попри те, що цей закон не був досконалим, він містив чимало суттєвих елементів належної системи здійснення закупівель, включаючи децентралізований підхід до здійснення закупівель, застосування належних та визнаних на міжнародному рівні процедур здійснення закупівель, застосування конкурентних процедур здійснення закупівель, а також принципу прозорості державних закупівель. За Міністерством економіки України було закріплено статус уповноваженого органу у сфері державних закупівель. На нього було покладено відповідальність за моніторинг державних закупівель, забезпечення дотримання положень Закону, розгляд скарг та розв'язання спорів. Відтоді українське законодавство

у сфері державних закупівель зазнало суттєвих змін, вийшло за рамки перейнятого шаблону, та активно моделює подальші напрямки розвитку.

31 жовтня 2003 року Україна підписала Конвенцію ООН проти корупції (ратифікована 18 жовтня 2006 року), з набуттям чинності з 1 січня 2010 року. Відповідно до ст. 9 Конституції України [2], з моменту ратифікації Конвенція стала невід'ємною частиною національного законодавства України і має переважну силу над будь-якими положеннями національного законодавства, які суперечать положенням Конвенції. Як член СОТ з 16 травня 2008 року Україна чітко заявила про свій намір якомога активніше і ширше лібералізувати торгівлю з ЄС, щоб отримати членство в ЄС у майбутньому. З цією метою Україною було ратифіковано Угоду про державні закупівлі СОТ.

У червні 2010 року в Україні набрав чинності новий Закон України «Про здійснення державних закупівель». Цей Закон дозволив наблизити українське законодавство в сфері держзакупівель до принципів і правил СОТ, а також дозволив: створити конкурентне середовище у сфері держзакупівель; підвищити прозорість і публічність держзакупівель; створити умови, що виключають зловживання і запобігають проявам корупції, що сприяють ефективному та раціональному використанню державних коштів.

У 2012 році було прийнято ряд нормативних актів, якими було змінено правові засади здійснення державних закупівель, зокрема встановлюються спеціальні норми для суб'єктів, що здійснюють свою діяльність в окремих сферах. Також впроваджено процедуру електронного реверсивного аукціону та відмінено інститут «типового договору».

У квітні 2014 року було ухвалено нову редакцію Закону України «Про здійснення державних закупівель», який став ключовим нормативно-правовим актом, що визначав правову основу державних закупівель в Україні

На початку 2015 р. Департамент регулювання державних закупівель Міністерства економічного розвитку і торгівлі України оприлюднив «Стратегію розвитку системи державних закупівель в Україні до 2022 року»,

метою якої є створення сучасної й дієвої системи публічних закупівель, спрямованої на створення конкурентного середовища та подальший розвиток добросовісної конкуренції у сфері закупівель в Україні, а також забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у сфері публічних закупівель шляхом послідовної адаптації законодавства України до стандартів ЄС протягом 2015–2022 рр. Серед ключових заходів стратегії виділяють: спрощення тендерної процедури; залучення реального бізнесу до участі в державних закупівлях; надання громадськості повного доступу до всіх проведених закупівель для аналізу та контролю; гармонізацію українського законодавства з найкращими європейськими практиками [3, с. 12].

12 лютого 2015 р. громадськості та ЗМІ було презентовано систему електронних закупівель «ProZorro».

2016 рік став роком кардинальної зміни системи державних закупівель в Україні. В першу чергу, змінився сам термін «державні» на «публічні» закупівлі. Кардинально змінився принциповий підхід до здійснення закупівель з «паперового» на «електронний» із запровадженням процедури електронного аукціону, пост кваліфікації учасників та перевірки звітних документів замовників в електронному вигляді [4, с. 65-66]. Крім того, в 2016 році набув чинності Закон України «Про публічні закупівлі», який був прийнятий на виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Коаліційної угоди, Указу Президента «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [5] щодо впровадження електронних закупівель, а також ст. 153 п. 8 (Державні закупівлі) розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони [6], в частині імплементації Директив 2014/24/ЄС і 2014/25/ЄС. Ці положення мають на меті подальшу розробку заходів із запровадження повноцінних систем закупівель в Україні у відповідності до стандартів ЄС, визначення їхньої пріоритетності і складення плану їх виконання [7, с. 23].

Отже, посилення механізмів уникнення корупційних ризиків під час здійснення пу-

блічних закупівель в Україні сьогодні відбувається на основі ряду міжнародних та національних нормативних актів. Разом із тим ми згодні з А. Олефіром, який вважає, що «чинне законодавство про публічні закупівлі не тільки не вирішує завдань зі стимулювання економічного розвитку, але й не забезпечує ліквідацію корупційних факторів і захисту конкуренції» [8]. Це зумовлює необхідність вивчення зарубіжного досвіду у даній сфері.

Міжнародний досвід щодо антикорупційних заходів у сфері державних закупівель пропонує певні рамкові механізми, що дозволяють зробити національне законодавство у сфері державних закупівель більш чітким і виваженим. При застосуванні зазначених механізмів враховуються різноманітні інституційні чинники реалізації цієї державної управлінської діяльності (законодавчі і правові норми діяльності державних замовників, постачальників і кінцевих одержувачів відповідних товарів, робіт, послуг, культурні та етичні цінності, процедури і правила прийняття та виконання необхідних управлінських рішень щодо формування і розміщення державних замовлень тощо). Основу даних механізмів складають певні нормативно-правові акти: Конвенція ООН проти корупції [9], Типовий закон ЮНСІТРАЛ [10], Угода СОТ про державні закупівлі [11].

Конвенція ООН проти корупції – це найбільш комплексна з усіх будь-коли існуючих антикорупційних конвенцій. Її було ухвалено Генеральною Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 року, та вона набула чинності 14 грудня 2005 року. Вона встановлює загальні принципи, стандарти, процеси та практики для підкріплення антикорупційних зусиль на національному рівні, сприяє міжнародній співпраці через гармонізацію нормативно-правової бази для ефективного правозастосування і встановлення механізмів взаємодопомоги.

Типовий закон ЮНСІТРАЛ (ухвалено 1 липня 2011 року) можна вважати визнаним зразком міжнародного правового регулювання державних закупівель. Типовий закон ЮНСІТРАЛ відображає провідний досвід у сфері державних закупівель у всьому світі та дозволяє урядам адаптувати його до місцевих особливостей.

Угода СОТ про державні закупівлі – багатостороння угода в рамках системи СОТ, яка закладає базу для здійснення міжнародної торгівлі з урядами. Значна частина загальних правил та обов'язків стосуються процедур проведення конкурсних торгів. Основна мета Угоди полягає у відкритті національних ринків державних закупівель, що сприяє підвищенню прозорості та конкуренції кількома способами.

Поряд з нормативними документами, що регламентують безпосередній порядок проведення закупівель у зарубіжних країнах, важливу роль відіграють декларації та стандарти, що стосуються безпосередньої регламентації процедур та принципів ФК державних фінансів. Зокрема, йдеться про настанови Світового Банку.

Механізм подолання корупції у сфері державних закупівель у зарубіжних країнах включає, крім нормативно-правового регулювання, застосування різноманітних практичних підходів.

Так, О. П. Тараненко зауважує, що «міжнародною практикою опрацьовано чотири основних підходи уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель, які на практиці підтвердили свою дієвість: психологічні методи, технічні методи, регламентація процесів, репресивні засоби. Регламентація процесів віднесена саме до сфери господарського права.

Психологічні методи дають змогу впливати на саму першопричину корупції – прагнення найманих працівників до незаконного збагачення за рахунок роботодавця, а в нашому випадку – за рахунок держави, тобто за рахунок усіх громадян. Ефективність застосування психологічних методів зумовлена такими факторами: кваліфікацією спеціалістів, яких залучатимуть для виконання робіт у цьому напрямі, а саме: проведення глибинних інтерв'ю, етико-психологічного тестування кандидатів, збирання й аналіз особистої інформації про кандидатів і співробітників, у деяких випадках навіть застосування спеціальної техніки («детектори брехні», контроль, листування та переговори тощо); суб'єктивізмом оцінки і висновків: провідну роль для оцінки конкретної ситуації або працівника, розробки відповід-

них шляхів або засобів впливу має висновок експерта певної галузі.

Застосування технічних методів обмежується властивостями товарів або послуг, що закуповуються, і поширенням технічних засобів серед потенційних продавців. Технічні методи виключають або значно зменшують вірогідність змови представників закупівельних підрозділів і продавців, усуваючи можливість особистих контактів між учасниками угоди або підвищуючи ризик корупціонера бути викритим.

Господарсько-правові регламентні (процедурні) методи спрямовані на здійснення всіх закупівель у повній відповідності із формалізованими внутрішніми правилами і процедурами, які знижують ризик виникнення корупції. В цьому випадку комплекс засобів протидії корупції здійснюється у двох напрямках: 1. Створення ефективної системи правил, які будуть детально регламентувати потенційні корупційно небезпечні етапи процедури державних закупівель. 2. Створення чітких механізмів контролю за точним дотриманням цих правил. У самій системі правил, які знижують ризик виникнення корупції, із самого початку повинні бути закладені контрольні заходи (у тому числі узгодження з підрозділами, не залученими до процедурної частини здійснення закупівлі), які дають змогу проводити незалежний поточний контроль і аналіз, а також подальший аудит процедур закупівель.

Що стосується репресивних заходів, то вони спрямовані на створення умов «невигідних» корупційних діянь співробітників, відповідальних за проведення процедур закупівель» [12].

Крім того, такі організації, як ОЕСР та Transparency International розробили спеціальні цільові інструменти для боротьби з корупцією у сфері державних закупівель. Так, до інструментарію ОЕСР щодо боротьби з корупцією у сфері державних закупівель відносять: Конвенцію ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом іноземних посадових осіб при міжнародних ділових операціях, ухвалено у листопаді 1997 року, набула чинності у лютому 1999 року [13], Загальні принципи ОЕСР щодо професійної етики у сфері державних закупівель, 2009

рік [14], Огляд політики – Як удосконалити процедуру укладення державних контрактів, жовтень 2008 року [15], Настанови щодо боротьби з порушеннями у сфері державних закупівель, покликані допомогти урядам одержувати оптимальне співвідношення ціни та якості, 2009 рік [16], Професійна етика в державних закупівлях: належні практики від А до Я, 2007 рік [17], Хабарництво у державних закупівлях: методи, суб'єкти та заходи у відповідь, 2007 рік [18], Боротьба з корупцією та підвищення професійної етики у сфері державних закупівель, 2005 рік [19]. У співпраці з Європейським Союзом, спонсори ОЕСР створили дослідну організацію, відому як SIGMA (Допомога на вдосконалення врядування та управління), якою було підготовлено низку оглядів та настанов щодо тлумачення комплексного режиму ЄС із державних закупівель. Принципи ОЕСР щодо професійної етики у сфері державних закупівель були розроблені для надання урядам вказівок щодо досягнення оптимального співвідношення ціни і якості, підвищення прозорості та попередження корупції у сфері державних закупівель. Принципи наголошують на належному врядуванні протягом усього циклу закупівлі: від оцінки потреб до оцінки тендерних пропозицій та управління на стадії виконання контракту. Принцип зосереджується довкола таких 4 компонентів: прозорість, належне управління, попередження неналежної поведінки, відповідність та моніторинг, підзвітність та контроль, а також підтримують впровадження міжнародних правових інструментів, розроблених у рамках ОЕСР, а також інших організацій, таких як ООН, СОТ та ЄС [20]. Антикорупційними інструментами «Трансперенсі Інтернешнл» є: Довідник: боротьба з корупцією простими словами, 2009 рік [21], Конфлікт інтересів у сфері державних закупівель, січень 2013 року [22], Ведення реєстру недобросовісних учасників державних закупівель, лютий 2013 року [23], Стимування корупції у сфері державних закупівель: практичний довідник, липень 2014 року [24], Пакти професійної етики в державних закупівлях: довідник із імплементації, квітень 2014 року [25].

Дослідження принципів функціонування систем державних закупівель та досвіду їх регламентації на світовому рівні засвідчує їх певну подібність.

Розглянемо особливості організації державних / публічних закупівель та контролю за ними у європейських країнах.

Кращим способом держзакупівель у всіх країнах визнається відкритий конкурс. Основні вимоги до його організації такі. Державні замовлення оприлюднять запрошення до участі в конкурсі серед необмеженого кола осіб шляхом його публікації в засобах масової інформації (публікація на сайті державного замовника і в спеціалізованому бюлетені по закупівлях). У запрошенні зазначаються кваліфікаційні вимоги до постачальників, специфікації на необхідний товар, роботу або послугу, умови контракту та оплати, інструкції щодо складання заявок для учасників тендера, термін прийому заявок і дата проведення конкурсу, координати державного замовника. До запрошення може додаватися зразок контракту, який передбачається укласти з переможцем конкурсу, що дозволяє уніфікувати умови конкурсних пропозицій і полегшити процес оцінки. За загальним правилом заборонено також проведення переговорів замовника з потенційними постачальниками. Однак у випадках, коли без переговорів з потенційними постачальниками точно сформулювати вимоги до закупівлі неможливо (наприклад, про проведення закупівель науково-дослідних робіт, робіт з проектування і дизайну в будівництві), проводиться двоетапний конкурс. У цьому випадку на першому етапі збираються початкові пропозиції без зазначення їх вартості, державні замовники за результатами переговорів з їх подавцями уточнюють вимоги до постачання. На другому етапі подаються остаточні заявки із зазначенням ціни і відбувається відбір.

Як у звичайних, так і в двоступеневих конкурсах заохочується пред'явлення попередніх кваліфікаційних вимог з метою створення короткого переліку (short list) постачальників, з яких буде визначатися переможець. Зазвичай для попередньої кваліфікації визначені вимоги до фінансового стану і репутації постачальника (враховуються

випадки невиконання контрактів, банкрутства, кримінальних злочинів і т.п.), досвіду здійснення подібних поставок, підтвердження технічної спроможності виконати умови контракту (наявність відповідних фінансових ресурсів, матеріалів, обладнання, потужність персоналу або можливість залучити їх для виконання всіх вимог контракту) [26].

У деяких країнах для спрощення створення короткого списку використовуються офіційно призначені бази даних сертифікованих постачальників. Підтвердження факту реєстрації в такій базі даних позбавляє претендента від необхідності проходити передкваліфікацію, хоча і не надає йому переваг у процесі конкурсного відбору. При високій вартості контракту практикується витребування від учасників конкурсу забезпечення конкурсних пропозицій (*tender security*) в розмірі від 0,5 % до 3 % вартості контракту. Стягнення на забезпечення накладається у разі відмови учасника конкурсу, визнаного переможцем, від укладення контракту з державним замовником. У зазначений у конкурсній документації строк здійснюється розгляд і оцінка поданих заявок.

Практично у всіх країнах допускається залучення зовнішніх консультантів для оцінки заявок. У деяких країнах при високій вартості контракту залучення незалежних експертів для оцінки конкурсних пропозицій вважається обов'язковим. Якщо від учасників конкурсу потрібна наявність спеціальної кваліфікації, то до складу експертної комісії включаються особи, які володіють відповідною кваліфікацією. Переможець визначається або за найменшою ціною, або за сукупністю критеріїв. Вибір за ціною є найбільш поширеним. Однак при закупівлі нестандартизованих товарів, а також робіт і послуг, крім ціни, можуть прийматися до уваги й інші фактори, наприклад: якість, терміни поставки, експлуатаційні витрати, прибутковість, технічні характеристики, зобов'язання постачальника по гарантійному обслуговуванню, екологічні характеристики об'єкта та ін. При виборі цього варіанта у тендерній документації повинні бути зазначені всі критерії оцінки в порядку зменшення важливості. Процес оцінки підлягає протоколюванню [26].

У багатьох країнах встановлені обов'язкові терміни зберігання конкурсної документації. Учасники конкурсу повинні бути повідомлені про його результати і мають право їх оскаржувати у разі, якщо, на їхню думку, переможець обраний з порушенням правил проведення конкурсу. При істотних порушеннях конкурсних процедур результати конкурсу можуть бути призначено недійсними, що тягне розірвання державного контракту. Крім судового оскарження результатів конкурсів, у деяких країнах використовуються адміністративні процедури і третейські суди.

У низці випадків вважається необхідним проведення закритого конкурсу, запрошення до участі в якому не публікується, а направляється персонально окремим постачальникам. Підставою до проведення закритого конкурсу найчастіше є необхідність забезпечення секретності при закупівлі для потреб національної оборони та безпеки, але в окремих країнах застосовуються й інші підстави. Іноді закриті конкурси допускаються при закупівлях в умовах надзвичайної ситуації для підтримки окремих пріоритетних галузей або категорій виробників, при обмеженості кола постачальників, тобто в тих випадках, коли вважаються можливими і позаконкурсні закупівлі. Кількість запрошених до участі в закритому конкурсному відборі постачальників варіюється в діапазоні від 5 до 20, хоча в деяких країнах закритий конкурс вважається таким, що відбувся за наявності трьох учасників.

Крім відкритого і закритого конкурсів, застосовуються і спрощені способи закупівлі із збереженням елементів конкуренції. Основним із них є запит котирувань, який використовується при закупівлях стандартних товарів, робіт і послуг, для яких існують розвинуті конкурентні ринки, як правило, на невелику суму. Один потенційний постачальник може запропонувати ціну тільки один раз, ніякі переговори не проводяться. Відбір проводитиметься тільки за ціною. Запит котирувань близький до закритого конкурсу в тому, що державний замовник пропонує уявити котирування цін на певну продукцію обмеженому колу постачальників. Відмінністю запиту котирувань від

закритого конкурсу є те, що обмеження кола постачальників не обумовлене необхідністю зберігання темниці конкурсної документації. Обмеження конкуренції при проведенні державних закупівель зазвичай мотивується високими фінансовими і тимчасовими витратами на організацію конкурсу порівняно з можливою економією на ціні поставки за рахунок розширення конкуренції. Відповідно, основним показником до застосування позаконкурсних закупівель є низька вартість контракту.

Класичною позаконкурсною процедурою є закупівлі в одного учасника – процедура закупівлі на основі переговорів, проведених тільки з одним постачальником. Зазвичай ця процедура використовується в таких випадках: при наявності тільки одного можливого постачальника, при необхідності виконання умов захисту виняткових прав, патентів тощо, при наявності термінової потреби в закупівлі за умови, що терміновість не є результатом низької якості планування, при закупівлі запасних частин уже наявного планування, при необхідності здійснення додаткових закупівель у постачальника, який раніше здійснював поставку, протягом нетривалого часу з моменту первісної закупівлі. У деяких країнах закупівля в одного учасника на суму, що перевищує законодавчо встановлену межу, не може бути здійснена без згоди органу, який здійснює нагляд за закупівлями. У деяких країнах процедура закупівель в одного учасника використовується з протекційною метою: для підтримки окремих галузей або категорій виробників (виробництва у в'язницях або некомерційних організаціях сліпих та інвалідів).

Однак не у всіх аспектах конкурсних процедур міжнародна практика єдина. У деяких питаннях законодавство різних держав сповідує прямо протилежні підходи. Іноді це обумовлено існуванням об'єктивних протиріч між різними принципами або умовами ефективності конкурсних процедур, іноді – спробами вирішити за допомогою державних закупівель інші завдання державної політики. Типовим прикладом останнього є встановлення преференцій щодо участі в конкурсі для окремих видів постачальників. Зокрема, встановлення преференцій для міс-

цевих виробників обумовлено прагненням підвищити прибуткові надходження до місцевого бюджету. Встановлення преференцій для підприємств, що використовують працю ув'язнених або інвалідів, є непрямом формою їх державної підтримки. Незважаючи на те, що будь-яка зазначена мета сама по собі є благою, її досягнення через механізм держзакупівель не бажано через непрозорість таких способів державної підтримки та неможливість чіткого регулювання її обсягів. Якщо, наприклад, законодавство надає перевагу певній категорії постачальників, що виражається в тому, що вони можуть бути визнані переможцями, навіть якщо запропонована ними ціна, скажімо, на 10 % вище ціни конкурента, то обсяг бюджетної допомоги залежить не від рішення законодавця, а від ціни контракту. Крім того, такі непрямі бюджетні субсидії не підлягають бюджетному обліку, а значить, інформація про них недоступна виборцям. Тому краще використовувати для державної підтримки певних категорій постачальників прямі бюджетні субсидії, мінімізувати облік соціальних факторів при здійсненні державних закупівель [27].

У всьому світі реалізуються численні урядові та неурядові програми боротьби з корупцією, у тому числі і у сфері закупівель. Так, наприклад, у Сінгапурі, одним з дієвих методів боротьби з цим явищем є чітка регламентація процесів, а саме дій чиновників, та їх ротація з метою уникнення формування стійких корупційних зв'язків [28, с. 113].

Заслужовує уваги також застосування в США та в країнах ЄС електронних торгів та електронної звітності з державних закупівель. Система електронних закупівель вважається інструментом, що підвищує підзвітність та прозорість у сфері публічного управління та адміністрування, зменшує рівень корупції під час здійснення закупівель та поліпшує бізнес-клімат в державі. Наприклад, в США усі федеральні відомства повинні направляти інформацію про закупівлі на суму понад 25 тис. дол. до центральної інформаційної системи федеральних закупівель. Ця інформація за п'ять останніх фінансових років знаходиться у відкритому публічному доступі, що сприяє прозорості процедури проведен-

ня торгів, спрощує виявлення зловживань і надає можливість оскарження результатів проведення торгів [29, с. 54]. В ЄС сьогодні використовуються дві моделі електронних державних закупівель: 1) Централізовані закупівлі – здійснюються єдиним органом з питань державних закупівель з метою забезпечення загальних потреб, тобто замовники доручають здійснення державних закупівель від їхнього імені централізованому органу; 2) Децентралізовані закупівлі – передбачають самостійне здійснення замовниками закупівель, тобто дають змогу кожному замовнику здійснювати закупівлі товарів і послуг.

Законодавством більшості країн світу змова серед учасників торгів однозначно трактується як злочин. Для усунення таких протиправних дій з боку учасників торгів в законодавстві розвинених західних країн світу встановлені запобіжні заходи.

Найбільш чітко сформульована заборона змови між учасниками торгів у законодавстві Канади. Зокрема, Розділ 47 Закону про конкуренцію Канади прямо забороняє шахрайство із заявками в торгах (bid-rigging), яке визначається як заздалегідь домовлені заявки або відмова деяких з потенційних учасників від участі в торгах. Шахрайство із заявками карається ув'язненням строком до 5 років та / або штрафом, розмір якого визначається судом.

Аналогічно вирішується проблема змови між учасниками торгів в законодавстві ЄС. Так, ст. 85 Римської Угоди 1957 р. [30] визначає як несумісні з принципом спільного ринку всі угоди, які прямо чи опосередковано пов'язані з фіксацією учасниками ринку цін продажу, закупівельних цін або інших торговельних умов. Покарання за порушення ст. 85 встановлюється окремо країнами-членами ЄС. Однак, виявлення факту змови і доказ того, що вона дійсно мала місце, є досить складною задачею. Прямими доказами факту змови є листи, телефонні розмови, електронні та інші документи, але їх отримання ставить як практичні, так і юридичні складнощі. Тому в практиці розслідування економічних злочинів в західних країнах світу часто звертаються до використання непрямих доказів.

Разом із тим слід визнати, що усунути корупцію у сфері державних закупівель поки що не вдалося в жодній країні світу. Процес

подолання корупційних ризиків у сфері закупівель продовжується. Вважаємо, що боротьба з корупцією в системі закупівель як у державному, так і в комерційному секторах економіки вимагає комплексного підходу до розв'язання цієї проблеми.

Висновки і перспективи подальших розвідок.

Здійснивши аналіз функціонування системи державних закупівель у різних країнах, можна зробити висновок, що уповноважені органи влади використовують різноманітні механізми забезпечення ефективності її організації. Це стосується, зокрема, вимог щодо проведення конкурсних торгів, розкриття інформації їх учасниками, встановлення відповідальності посадових осіб за додержання установлених законом процедур і правил тощо.

Зарубіжний, у тому числі європейський, досвід фінансового контролю у сфері державних закупівель на наднаціональному рівні зосереджується навколо усталених стандартів і нормативних актів щодо державних закупівель, що визначають порядок проведення фінансового контролю при їх здійсненні.

У міжнародній практиці з метою уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель застосовуються наступні основні підходи, які на практиці підтвердили свою дієвість: психологічні методи, технічні методи, регламентація процесів, репресивні засоби. Регулювання механізмів уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель в Україні відбувається на основі імплементації у національне законодавство норм міжнародних та національних нормативних актів у зазначеній сфері.

Незважаючи на те, що Україна намагається стрімко інтегруватися в ЄС, фокусуючись на імплементації директив ЄС у сфері державних/публічних закупівель до українського законодавства та відповідних практик, на нашу думку, слід приділити увагу саме таким додатковим заходам. Їх використання в рамках інших міжнародних інструментів та джерел можуть допомогти більш ефективно впровадженню провідного досвіду та запропонувати корисні і практичні рекомендації для всіх учасників у зазначеній сфері.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Закон України. Про публічні закупівлі. Від 25.12.2015 р. № 922-VIII. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 9. – Ст. 89.
2. Конституція України. Від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. З подальшими змінами. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Скляров Р. Реформування системи державних закупівель в Україні 2014–2015 рр. / Р. Скляров, Г. Канаєвський. – Київ: Центр політичних студій та аналітики, 2015. – 24 с.
4. Галушак М. П. Практичні аспекти реформи державних (публічних) закупівель в Україні / М. П. Галушак, О. Я. Галушак // Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій. – Тернопіль: Шпак В. Б., 2017. – 303 с.
5. Указ Президента України. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник України від 23.01.2015 р. – 2015 р. – № 4. – С. 8. – Стаття 67, код акту 75358/2015.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Від 27.06.2014 р. З подальшими змінами // Офіційний вісник України від 26.09.2014 р. – 2014 р. – Том 1. – № 75. – С. 83. – Ст. 2125.
7. Чабан В. Електронні державні закупівлі: на шляху до інтеграції з ЄС / В. Чабан // Юридична газета. – 2015. – № 52. – С. 22-23.
8. Олефір А. Проблеми публічних закупівель крізь призму європейського досвіду / А. Олефір // Теорія і практика правознавства. – 2017. – Вип. 1.
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Від 31.10.2003 р. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/995_c16
10. Типовий закон ЮНЕСКО про закупівлю товарів (робіт) і послуг, 1985 р, переглянуто у 2006 р. – Режим доступу: www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/ml-procure.shtml
11. Угода СОТ про державні закупівлі. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/GPAinUA/cot-60552739>
12. Тараненко О. П. Сучасні заходи запобігання корупції у сфері державних закупівель / О. П. Тараненко // Державне управління: теорія та практика. – 2014. – № 2. – С. 12-19.
13. Конвенція ОЕСР з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій. Від 21.11.1997 р. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/998_154
14. Керівні принципи стандартів внутрішнього контролю, 1974 р. // Збірник базових документів INTOSAI. Проект ПРООН з врядування «Доброчесність на практиці». – Київ, 2003. – 122 с.
15. Manual on the Containment of Corruption in Public Procurement – 2006. – Режим доступу: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/handbook_for_curbing_corruption_in_public_procurement
16. Звіт ЄБРР щодо оцінки стану сектора державних закупівель: огляд законодавчої бази та практичного здійснення державних закупівель у регіоні ЄБРР, 2011 р. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com/.../special-study-policy-dialogue-ukrai>.
17. Стимування корупції у сфері державних закупівель: практичний довідник, липень 2014 р. – Режим доступу: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/curbing_corruption_in_public_procurement_a_practica
18. Хабарництво у державних закупівлях: методи, суб'єкти та заходи у відповідь, 2007 р. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/44956834.pdf>
19. Боротьба з корупцією та об'єктивність: політики і стратегії, жовтень 2010 р. – Режим доступу: <http://www.adb.org/documents/anticorruption-and-integrity-policies-and-strategies>
20. Загальні принципи ОЕСР щодо професійної етики у сфері державних закупівель, 2009 р. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/corruption/ethics/48994520.pdf>
21. Довідник: боротьба з корупцією простими словами, 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/the_anti_corruption_plain_language_guide
22. Конфлікт інтересів у сфері державних закупівель, січень 2013 р. – Режим доступу: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Conflict_of_interest_in_public_procurement
23. Ведення реєстру недобросовісних учасників державних закупівель, лютий 2013 р. – Режим доступу: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Blacklisting_in_public_procurement.p
24. Стимування корупції у сфері державних закупівель: практичний довідник, липень 2014 р. – Режим доступу: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/curbing_corruption_in_public_procurement_a_practica
25. Пакти професійної етики в державних закупівлях: довідник із імплементації, квітень 2014 р. – Режим доступу: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/integrity_pacts_in_public_procurement_an_implementation
26. Довгань М. Ю. Адміністративна відповідальність за порушення порядку державної закупівлі товарів, робіт і послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / М. Ю. Довгань; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2013. – 238 с.
27. Ткаченко Н. Б. Макроекономічні аспекти державних закупівель / Н. Б. Ткаченко, Ю. М. Уманців // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 82-88.
28. Cyrus S. Challenges Affecting Public Procurement Performance Process in Kenya / S. Cyrus, P. Amemba, N. Getuno, O. Anthony, M. Nganga // European Journal of Business and Management. – 2015. – Vol. 7. – № 7. – Р. 271-281.
29. Кичик К. В. Государственный (муниципальный) заказ как средство государственного регулирования экономики: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / К. В. Кичик. – М., 2011. – 31 с.
30. Договір про заснування Європейської економічної спільноти (ЄЕС) (Римська Угода). Від 25.03.1957 р. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy. Pro publichni zakupivli. Vid 25.12.2015 r. № 922-VIII. Z podalshymy zminamy [Constitution of Ukraine. About Public Procurement. From 25.12.2015, № 922-VIII. With further changes]. *Information of the Verkhovna Rada*, 9, Art. 89 [in Ukrainian].
2. Konstytutsiia Ukrainy. Vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. Z podalshymy zminamy [The Constitution of Ukraine. From June 28, 1996, No. 254k / 96-VR. With further changes]. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, Art. 141 [in Ukrainian].
3. Sklyarov, R., & Kanayevsky, G. (2015). *Reformuvannia systemy derzhavnykh zakupivel v Ukraini 2014–2015 rr.* [Reforming the Public Procurement System in Ukraine 2014–2015]. Kyiv: Center for Political Studies and Analysts [in Ukrainian].
4. Galushchak, M.P., & Galushchak, O.Ya. (2017). *Praktychni aspekty reformy derzhavnykh (publichnykh) zakupivel v Ukraini* [Practical aspects of the reform of public (public) procurement in Ukraine]. *Trends in marketing development in the conditions of economic transformations*. Ternopil: Shpak VB [in Ukrainian].
5. Ukaz Prezidenta Ukrainy. Pro stratehiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020». Vid 12.01.2015 r. № 5/2015 [Decree of the President of Ukraine. About the Strategy of Sustainable Development «Ukraine – 2020». From January 12, 2015, № 5/2015]. (2015). *Official bulletin of Ukraine*, 4, 8, Art. 67, 75358/2015 [in Ukrainian].
6. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. Vid 27.06.2014 r. Z podalshymy zminamy [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other. From 06/27/2014 with further changes]. (2014). *Official bulletin of Ukraine*, 1 (75), 83, Art. 2125 [in Ukrainian].
7. Chaban, V. (2015). *Elektronni derzhavni zakupivli: na shliakhu do intehtatsii z YeS* [Electronic Government Procurement: Towards Integration with the EU]. *Yuridicheskaya Gazeta*, 52, 22–23 [in Ukrainian].
8. Olefir, A. (2017). *Problemy publichnykh zakupivel kriz pryzmu yevropeiskoho dosvidu* [Problems of public procurement through the prism of European experience]. *The theory and practice of jurisprudence*, 1 [in Ukrainian].
9. *Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty korupsii*. Vid 31.10.2003 r. [United Nations Convention against Corruption. From 31.10.2003]. Retrieved from: zakon.rada.gov.ua/go/995_c16 [in Ukrainian].
10. *Typovyi zakon YuNSITRAL pro zakupivliu tovariv (robit) i posluh, 1985 r, perehliano u 2006 r.* [The UNCITRAL Model Law on the Procurement of Goods (Works and Services), 1985, revised in 2006]. Retrieved from: www.un.org/en/documents/decl_conv/conventions/ml-procure.shtml [in Ukrainian].
11. *Uhoda SOT pro derzhavni zakupivli* [WTO Agreement on Government Procurement]. Retrieved from: https://www.slideshare.net/GPAinUA/cot-60552739 [in Ukrainian].
12. Taranenko, O.P. (2014). *Suchasni zakhody zapobihannia korupsii u sferi derzhavnykh zakupivel* [Modern measures to prevent corruption in the field of public procurement]. *Public Administration: Theory and Practice*, 2, 12–19 [in Ukrainian].
13. *Konventsiiia OESR z borotby z pidkupom posadovykh osib inozemnykh derzhav u razi provedennia mizhnarodnykh dilovykh operatsii*. Vid 21.11.1997 r. [OECD Convention on the Anti-Bribery of Officials of Foreign States in the Case of International Business Transactions. From November 21, 1997]. Retrieved from: zakon.rada.gov.ua/go/998_154 [in Ukrainian].
14. Kerivni pryntsyipy standartiv vnutrishnoho kontroliu, 1974 r. [Guidelines for Internal Control Standards, 1974]. (2003). *INTOSAI Basic Documents Collection UNDP Project on Governance «Integrity in Practice»*. Kyiv [in Ukrainian].
15. *Manual on the Containment of Corruption in Public Procurement* (2006). Retrieved from: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/handbook_for_curbing_corruption_in_public_procurement.
16. *Zvit YeBRR shchodo otsinky stanu sektora derzhavnykh zakupivel: ohliad zakonodavchoi bazy ta praktychnoho zdiisnennia derzhavnykh zakupivel u rehioni YeBRR, 2011 r.* [EBRD Report on the Evaluation of the State of the Procurement Sector: Review of the Legal Framework and Practical Execution of Public Procurement in the EBRD Region, 2011]. Retrieved from: https://www.ebrd.com/.../special-study-policy-dialogue-ukrai [in Ukrainian].
17. *Strymuvannia korupsii u sferi derzhavnykh zakupivel: praktychnyi dovidnyk, lypen 2014 r.* [Corruption in Public Procurement: a Practical Guide, July 2014]. Retrieved from: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/curbing_corruption_in_public_procurement_a_practica [in Ukrainian].
18. *Khabarnyctvo u derzhavnykh zakupivliakh: metody, subiekty ta zakhody u vidpovid, 2007 r.* [Bribery in Public Procurement: Methods, Subjects and Responses, 2007]. Retrieved from: http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/44956834.pdf [in Ukrainian].
19. *Borotba z korupsiiu ta obiektyvnist: polityky i stratehii, zhovten 2010 r.* [Fighting corruption and objectivity: policies and strategies, October 2010]. Retrieved from: http://www.adb.org/documents/anticorruption-and-integrity-policies-and-strategies [in Ukrainian].
20. *Zahalni pryntsyipy OESR shchodo profesiinoi etyky u sferi derzhavnykh zakupivel, 2009 r.* [General Principles of the OECD on Professional Ethics in Public Procurement, 2009]. Retrieved from: http://www.oecd.org/corruption/ethics/48994520.pdf [in Ukrainian].
21. *Dovidnyk: borotba z korupsiiu prostymy slovamy, 2009 r.* [Handbook: Combating Corruption in Simple Words, 2009]. Retrieved from: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/the_anti_corruption_plain_language_guidehttp://www.transparency.org/whatwedo/pub/the_anti_corruption_plain_language_guide [in Ukrainian].
22. *Konflikt interesiv u sferi derzhavnykh zakupivel, sichen 2013 r.* [Conflict of Interests in Public Procurement, January 2013]. Retrieved from: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Conflict_of_interest_in_public_procurement [in Ukrainian].
23. *Vedennia reiestru nedobrosovisnykh uchasykiv derzhavnykh zakupivel, liutyi 2013 r.* [Registering unscrupulous public procurement participants, February 2013]. Retrieved from: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Blacklisting_in_public_procurement.p [in Ukrainian].
24. *Strymuvannia korupsii u sferi derzhavnykh zakupivel: praktychnyi dovidnyk, lypen 2014 r.* [Sustaining Corruption in Public Procurement: a Practical Guide, July 2014]. Retrieved from: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/curbing_corruption_in_public_procurement_a_practica [in Ukrainian].

25. *Pakty profesiinoi etyki v derzhavnykh zakupivliakh: dovidnyk iz implementatsii, kviten 2014 r. [Professional Ethics Package in Government Procurement: Implementation Guide, April 2014]*. Retrieved from: http://www.transparency.org/whatwedo/pub/integrity_pacts_in_public_procurement_an_implementa [in Ukrainian].
26. Dovgan, M.Yu. (2013). *Administrativna vidpovidalnist za porushennia poriadku derzhavnoi zakupivli tovariv, robit i posluh [Administrative responsibility for violation of the order of state procurement of goods, works and services]*. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
27. Tkachenko, N.B., & Umantsev, Yu.M. (2009). Makroekonomiczni aspekty derzhavnykh zakupivel [Macroeconomic Aspects of Public Procurement]. *Finance of Ukraine*, 8, 82-88 [in Ukrainian].
28. Cyrus, S., Amemba, P., Getuno, N., Anthony, O., & Nganga, M. (2015). Challenges Affecting Public Procurement Performance Process in Kenya. *European Journal of Business and Management*, 7 (7), 271-281 [in Ukrainian].
29. Kichik, K.V. (2011). *Gosudarstvennyj (municipal'nyj) zakaz kak sredstvo gosudarstvennogo regulirovaniya jekonomiki [State (municipal) order as a means of state regulation of the economy]*. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow [in Russian].
30. *Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi ekonomichnoi spilnoty (IeES) (Rymska Uhoda) [Treaty establishing the European Economic Community (EEC) (the Rome Agreement)]*. Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017 [in Ukrainian].

Альциванович Олена Валеріївна

Студент-магістр

Київський політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського
03056, м. Київ, просп. Перемоги, 37

Email: a.alena.v@gmail.com

Altsyvanovych Olena

Master student

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
37, Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine

Цимбаленко Яна Юріївна

Кандидат наук з державного управління, доцент
Київський політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського
03056, м. Київ, просп. Перемоги, 37

Email: uprav@kpi.ua

Tsymbalenko Yana

Ph.D. in public administration, Associate Professor
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
37, Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine

Цитування: Альциванович О. В. Міжнародний та європейський досвід уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель / О. В. Альциванович, Я. Ю. Цимбаленко // Аспекти публічного управління. – 2018. – Т. 6. – № 10. – С. 62-73.

Citation: Altsyvanovych, O.V. & Tsymbalenko, Y.Y. (2018). Mizhnarodnyi ta yevropeyskyi dosvid unyknennia koruptsiinykh ryzykiv pid chas zdiisnennia publichnykh zakupivel [International and European experience of avoiding corruption risks in public procurement]. *Public administration aspects*, 6 (10), 62-73.

Стаття надійшла / Article arrived: 03.09.2018

Схвалено до друку / Accepted: 05.10.2018